

IAKTTAGELSER I KORTHET | ARTIKELNUMMER IVO 2026-14

Lång väntan på beviljade insatser inom äldreomsorgen

Lång väntan på beviljade insatser inom äldreomsorgen

När en person blivit beviljad en insats från socialtjänsten är kommunen skyldig att omedelbart verkställa beslutet. Trots det tvingades över 7 000 personer vänta mer än tre månader på sina beviljade insatser inom äldreomsorgen under 2025. Detta kan ha stor påverkan på livskvalitet och hälsa för de äldre.

Enligt socialtjänstlagen (2025:400), SoL¹, ska kommunerna planera och arbeta för att äldre ska få möjlighet att leva självständigt och under trygga förhållanden, med en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap. Äldre personer som är i behov av stöd och insatser kan vända sig till socialtjänsten i sin kommun. Vissa stödinsatser kan erbjudas direkt, utan behovsprövning. Den som har större behov kan ansöka om insatser hos socialtjänsten. Om en enskild ansöker om en insats är socialtjänsten skyldig att skyndsamt utreda och bedöma behovet och fatta ett beslut. Enligt 35 kap. 5 § SoL träder beslutet i kraft direkt när en insats har blivit beviljad och ska verkställas utan oskäligt dröjsmål.

En kommun som inte verkställer ett beslut om insats inom tre månader från det att beslutet har fattats är skyldig att rapportera detta till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) enligt 34 kap. 1 § SoL. Syftet med kommunens rapportering är att IVO ska få in underlag för att bedöma om kommunerna fullgjort sina skyldigheter eller om myndigheten ska ansöka hos förvaltningsrätten om utdömande av en särskild avgift på grund av dröjsmålet. Den särskilda avgiften är direkt riktad mot kommunen som inte har verkställt sitt beslut och är ett ekonomiskt påtryckningsmedel med syfte att skydda den enskildes rättigheter och se till att kommunen följer upp och genomför beslut för personens bästa. Kommunerna ska inte gynnas ekonomiskt av att inte verkställa ett beslut. Intäkter från avgifterna tillfaller staten.

IVO följer upp varje inrapporterat beslut till dess att kommunen anmäler till IVO att beslutet har verkställts eller avslutats av annan anledning. Annan anledning kan exempelvis vara att behovet har upphört eller att en annan insats har beviljats som bättre motsvarar behoven.

Beslutade insatser dröjer för tusentals äldre

Under 2025 rapporterade kommunerna totalt in 17 121 beslut som inte verkställts inom tre månader till IVO. Av dessa gällde 7 100 beslut (41 procent) personer som väntade på insatser inom äldreomsorgen. Äldreomsorgen har under lång tid varit det område där flest beslutade insatser inte har verkställts inom tre månader.

Som framgår av tabell 1 är det framför allt personer över 80 år som inte får sina beslut om äldreomsorg verkställda inom tre månader. De flesta av besluten i denna grupp (74 procent) gäller särskilt boende för äldre. Även i åldersgruppen 65–79 år är särskilt boende för äldre den vanligaste insatsen som den enskilde får vänta på mer än tre månader.

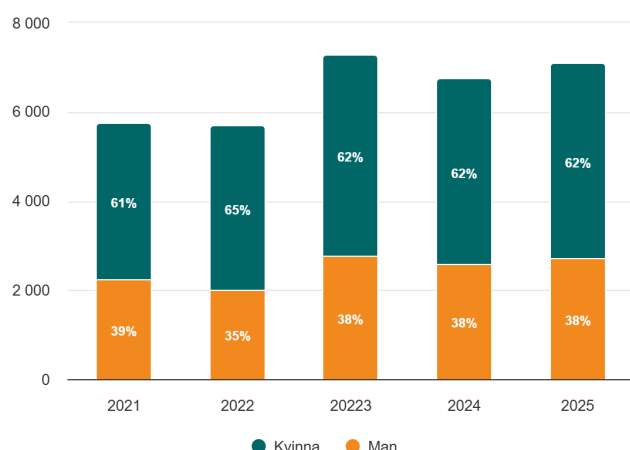
Tabell 1. Antal inkomna rapporter om ej verkställda beslut för insatser inom äldreomsorg, uppdelat per insats för 2025.

Insats	65 - 79 år	80+ år	Alla över 65
Dagverksamhet	287	713	1 000
Hemtjänst	51	96	147
Korttidsboende	25	59	84
Särskilt boende	1 048	4 173	5 221
Övriga insatser	235	413	648
Totalt	1 646	5 454	7 100

Källa: Inspektionen för vård och omsorg, 2026

Fler kvinnor (drygt 60 procent) än män får vänta på beslutade insatser inom äldreomsorgen och denna skillnad har varit relativt konstant över tid, se figur 1. Mönstret speglar den generella könsfördelningen bland beslut om socialtjänstinsatser för personer över 65 år, där kvinnor utgör majoriteten. Den 31 oktober 2024 hade 352 000 personer i åldern 65 år och äldre ett pågående beslut om någon typ av insats från socialtjänsten, varav 226 000 var kvinnor (64 procent) och 126 000 män (36 procent).²

Figur 1. Antal inrapporterade beslut om insatser inom äldreomsorgen som inte har verkställts eller avslutats inom tre månader, uppdelat per år och kön.

Källa: Inspektionen för vård och omsorg, 2026

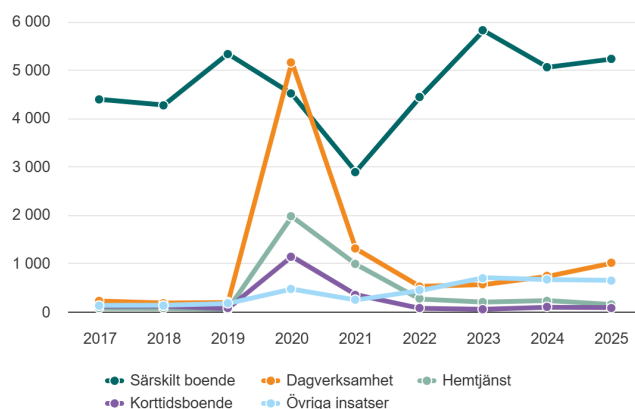
Majoriteten av ärendena inom äldreomsorgen gäller särskilt boende för äldre

Särskilt boende för äldre är en boendeform anpassad för äldre som inte längre klarar sig i det egna hemmet och som har omfattande behov av omsorg, stöd och tillsyn dygnet runt. Det är även den insats för äldre som i störst utsträckning inte verkställs inom tre månader. Av alla beslut om insats inom äldreomsorgen som inte verkställdes under 2025 gällde närmare tre av fyra särskilt boende för äldre.

Under lång tid har särskilt boende varit den insats inom äldreomsorgen som flest äldre får vänta på. Undantaget var under covid-19-pandemins första år, 2020–2021, då färre personer ansökte om plats på särskilt boende för äldre av rädsla för att smittas.³ Samtidigt stängde kommunerna de flesta dagverksamheter under en period, vilket gjorde att antalet ej verkställda beslut för dagverksamhet ökade kraftigt.

Antalet beslut om särskilt boende för äldre som ej verkställdes ökade igen 2022 när restriktionerna lättade efter pandemin och fler personer återigen ansökte om insats, se figur 2. Inom hemtjänst och dagverksamhet har antalet inrapporterade beslut minskat sedan toppnoteringen år 2020, men de ligger fortsatt på en högre nivå än före pandemin. Sedan 2022 har antalet ej verkställda beslut som gäller dagverksamhet nästan fördubblats.

Figur 2. Antal nya inrapporterade beslut om insatser inom äldreomsorgen som inte har verkställts eller avslutats inom tre månader, uppdelat per år och insats.

Källa: Inspektionen för vård och omsorg, 2026

Under 2025 fick 5 153 personer över 65 år vänta i mer än tre månader på att få plats på särskilt boende innan beslutet verkställdes eller avslutades hos kommunen av annan anledning. Medianväntetiden för dessa personer var sex månader. Nästan en femtedel hade väntat minst nio månader och över en tiondel hade väntat i mer än ett år (se tabell 2). Vid utgången av 2025 fanns det 597 personer som fortfarande väntade på att få sitt beslut om särskilt boende verkställt. För dessa personer var medianväntetiden 12,8 månader.

Tabell 2. Genomsnittliga väntetider 2025 för personer över 65 år innan beslut om plats på särskilt boende verkställs eller avslutas

Väntetid	Antal	Andel
3–6 månader	2 900	56,3 %
6–9 månader	1 228	23,8 %
9–12 månader	439	8,5 %
12–18 månader	348	6,8 %
18+ månader	238	4,6 %
Totalt	5 153	100,0 %

Källa: Inspektionen för vård och omsorg, 2026

Väntan på att få en plats på särskilt boende för äldre är lång i förhållande till målgruppens behov och återstående livslängd. Medelåldern vid inflyttning är cirka 86 år. Medianvistelsetiden på särskilt boende för äldre är ungefär två år och cirka en tredjedel av de som flyttar in på särskilt boende för äldre avlider inom ett år.⁴

Äldre drabbas när insatser dröjer

När beslut om socialtjänstinsatser för äldre inte verkställs i tid kan det få allvarliga konsekvenser. IVO har tidigare sett i sin tillsyn att äldre ibland avlider innan de får plats på ett särskilt boende. Andra hinner bli så sjuka att de inte längre kan flytta när de väl erbjuds plats.⁵

Det kan även innebära att den äldre tillbringar sin sista tid i livet på ett korttidsboende i väntan på plats på särskilt boende för äldre, vilket kan medföra oro och ovisshet för den enskilde. Ett korttidsboende är tänkt som en tillfällig insats under en begränsad tid där den enskilde behåller sin ordinarie bostad, till skillnad från en lägenhet i ett särskilt boende för äldre som är att betrakta som den enskildes hem.

IVO ser även att äldre som bedömts vara i behov av personal dygnet runt kan tvingas bo kvar hemma, vilket kan skapa en känsla av otrygghet.⁶ Dessa äldre riskerar att drabbas av försämrad hälsa, större behov av vård och ökad isolering vilket försämrar deras livskvalitet. Det påverkar även anhöriga som ofta får ta ett större ansvar för omsorgen om äldre när det offentliga brister. Det ökade ansvaret kan leda till försämrad psykisk och fysisk hälsa hos anhöriga, och påverka deras arbetsförmåga och sociala liv negativt.⁷

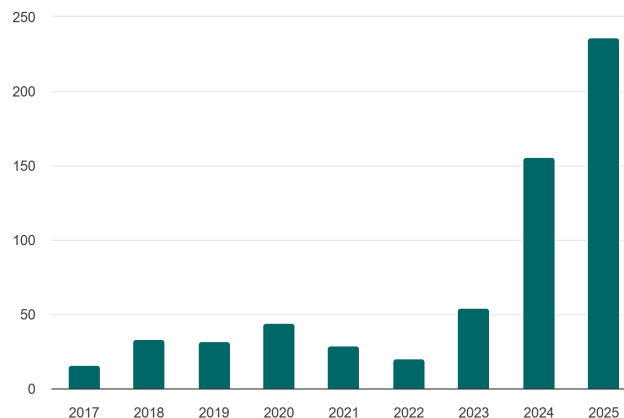
Särskild avgift är en konsekvens av utebliven insats

Om IVO bedömer att en enskild får vänta oskäligt länge på en beslutad insats kan IVO ansöka hos förvaltningsrätten om att kommunen ska åläggas att betala en särskild avgift enligt 34 kap. 8 § SoL.

Avgiftens storlek bestäms bland annat utifrån vad insatsen skulle ha kostat kommunen om insatsen hade verkställts i tid, dröjsmålets längd och om kommunen erbjudit andra insatser under väntetiden. Att en insats hunnit verkställas eller avslutas när IVO prövar frågan förändrar inte möjligheten för IVO att bedöma om dröjsmålet varit oskäligt och att ansöka om särskild avgift.

Under 2025 har IVO ansökt om att förvaltningsrätten ska döma ut en särskild avgift i totalt 736 fall, vilket är en ökning jämfört med tidigare år. Av dessa avsåg 236 beslut insatser för personer över 65 år, se figur 3, varav 157 beslut rörde personer över 80 år.

Figur 3: Antal ansökningar från IVO till förvaltningsrätten om särskild avgift gällande insatser för personer över 65 år.

Källa: Inspektionen för vård och omsorg, 2026

Den stora ökningen 2024 och den fortsatta ökningen 2025 av ansökningar från IVO om åläggande att betala särskild avgift beror på flera faktorer. En ny e-tjänst hos IVO har gjort det möjligt att sortera ärenden digitalt vilket har förenklat urvalet av vilka fall som ska utredas vidare. Digitaliseringen har också effektiviserat handläggningen, vilket medfört att IVO har kunnat ansöka om särskild avgift i fler fall än tidigare år. Det innebär att kommunerna i ökad utsträckning har uppmärksammat sitt ansvar att verkställa beslut om beviljade insatser utan oskäligt dröjsmål.

Platsbrist främsta orsaken till att beslut inte verkställs i de fall där IVO ansöker om särskild avgift

I sin rapportering till IVO ska kommunerna redogöra för om det huvudsakliga skälet till att insatsen inte verkställts ligger hos kommunen, utanför kommunen eller hos den enskilde. De orsaker som kommunerna anger ligger sedan till grund för bedömning av vilka ärenden som IVO ansöker om särskild avgift för.

Av de 236 fall som rör personer över 65 år där IVO har ansökt om särskild avgift under 2025 är platsbrist inom äldreomsorgen den främsta orsaken till väntetiden (drygt 85 procent). I de ärenden där IVO ansökt om särskild avgift var medianväntetiden drygt åtta månader för den enskilde innan den beslutade insatsen verkställdes eller avslutades av annan anledning. Köer eller att boenden tillfälligt inte har kunnat användas på grund av renovering, sanering eller ombyggnation är vanliga orsaker till att beslut inte har kunnat verkställas, enligt kommunerna.

I Boverkets bostadsmarknadsenkät för 2025 bedömer totalt 103 kommuner att de har ett underskott på särskilda boendeformer för äldre.⁸ Det är i nivå med hur det har sett ut de senaste tio åren, bortsett från pandemiåren då färre personer sökte plats på boende. Boverket konstaterar även att det i många kommuner inte byggs bostäder i den takt som den snabbt ökande äldre befolkningen kräver och att de befintliga lokalerna inte räcker för det växande behovet.

Tillsyn av kommuner som inte rapporterar verkställda beslut

IVO har sett att vissa kommuner under en längre tid antingen inte har rapporterat några beslut om insatser som inte har verkställts, eller endast rapporterat ett fåtal. IVO har även fått signaler om att det förekommer ej verkställda beslut i kommuner som inte rapporterats in. Därför genomförde IVO en tillsyn under 2025 som omfattade tio kommuner. Urvalet av kommuner togs fram utifrån en riskanalys och omfattade dels kommuner som inte hade rapporterat några ej verkställda beslut under åren 2022–2024, dels kommuner där enskilda hade lämnat uppgifter om beslutade insatser som ej verkställts inom tre månader men där IVO inte fått in några rapporter från kommunen.

Efter genomförd tillsyn fick fem av de tio granskade kommunerna beslut om åtgärd då IVO konstaterade att de inte hade rapporterat in beslut om insats som inte verkställts inom tre månader. Vid tidpunkten för denna publikation har samtliga kommuner åtgärdat de påtalade bristerna.

Fem kommuner hade verkställt sina insatser i tid under 2024 och hade därför inga beslutade insatser att rapportera till IVO. Fyra av dessa kommuner uppmanades att säkerställa att rutiner för rapportering finns på plats inför framtida behov, då de antingen saknade sådana rutiner eller var osäkra på om de fanns. En kommun hade redan etablerade rutiner och bedömdes därmed uppfylla sina skyldigheter.

Utmaningar i äldreomsorgen kräver bättre planering

Att äldreomsorgen under lång tid varit det område där flest beslut om insatser inom socialtjänsten inte verkställs visar på ett behov av bättre planering och framförhållning i kommunernas äldreomsorg. Sveriges befolkning blir allt äldre; fram till år 2033 väntas antalet personer i Sverige som är 85 år eller äldre öka med drygt 60 procent.⁹ Detta kommer att påverka kommunernas äldreomsorg och behovet av insatser kan komma att öka.

Den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft 1 juli 2025 betonar ett mer förebyggande, lättillgängligt och samordnat arbetssätt hos kommunerna. Bestämmelsen innebär även att kommunen ska planera för att tillgodose behovet av insatser till enskilda och kunna anpassa socialtjänstens insatser efter nya förhållanden och samhällsförändringar. I planeringen behöver kommunen ha kunskap om demografin och invånarnas behov.¹⁰

Det innebär att kommunerna behöver bli bättre på att planera sina verksamheter så att de kan möta behoven hos en åldrande befolkning. Planeringen ska syfta till att tillgodose enskildas behov av insatser och därigenom förhindra väntetider och oskäligt långa tider mellan beslut och verkställighet.¹¹ Genom att tidigt identifiera behovet av exempelvis platser på särskilt boende för äldre kan kommunerna minska risken för att beslut inte blir verkställda i tid och att äldre tvingas vänta på den omsorg de bedöms vara i behov av och har rätt till. IVO förutsätter att kommunerna vidtar nödvändiga åtgärder för att säkerställa att beslut om beviljade insatser verkställs i enlighet med lagstiftningens krav.

1 8 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400), SoL

2 Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2021, 2022, 2023, 2024. (2021–2024)

3 Socialstyrelsen. Vård och omsorg för äldre – Lägesrapport. (2022).

4 Inspektionen för vård och omsorg. Lång väntan på socialtjänstinsatser får konsekvenser för både individ och kommun. Korta iakttagelser 1/2019. (2019)

5 Ibid

6 Framgår av de fall IVO ansökt om särskild avgift.

7 Socialstyrelsen. Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer. (2020)

8 Boverket. Bostadsmarknadsenkät 2025. (2025). 287 av landets 290 kommuner svarade på enkäten.

9 Sveriges Kommuner och Regioner. Fördjupad analys av äldreomsorgsbehoven – tre scenarier fram till 2033. (2025).

10 Socialstyrelsen. En ny socialtjänstlag – Meddelandeblad 4/2025. (2025)

11 Prop. 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.